

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลของสำนักนโยบายยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจาก กรมบัญชีกลาง โดยสำนักงานกลางสารสนเทศบริการสุขภาพ และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ แสดงสถิติการเจ็บป่วยของประชากรไทยทั้งประเทศ ปี 2552 เฉพาะที่เป็นผู้ป่วยใน โดยรวมทุกกลุ่มโรค จำนวน 298 กลุ่มโรค ตามบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ มีอัตราการรวมทั้งสิ้น 22,931.22 คน ต่อประชากร 100,000 คน แสดงให้เห็นถึงอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนชาวไทย ที่จะต้องพึ่งพาระบบบริการสุขภาพของทั้งภาครัฐและเอกชน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่น นับได้ว่า เป็นปัญหาของประเทศไทย ที่จะต้องจัดระบบบริการสุขภาพที่พอเพียง ในต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำพอที่ประชาชนจะสามารถรับภาระได้

ปัจจุบัน มีการนำสมุนไพร ทั้งที่เป็นสมุนไพรเดี่ยวและชนิดที่ปรุงเป็นตำรับยา มาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยขั้นพื้นฐานเพื่อทดแทนยาแผนปัจจุบันอย่างได้ผลลัพธ์ในทางที่ดี อีกทั้ง ยังครอบคลุมอาการเจ็บป่วยได้หลายๆ ระบบ เช่น ระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ ระบบผิวหนัง และระบบทางเดินปัสสาวะ เป็นต้น สืบเนื่องจากประเทศไทยมีการปลูกพืชสมุนไพรหลากหลายชนิดในหลายๆ เขตพื้นที่ สมุนไพรบางชนิดหาได้ง่ายและราคาถูก อีกทั้งยังผ่านการศึกษาค้นคว้าและวิจัย เพื่อรองรับองค์ความรู้อย่างจริงจังว่า ให้ผลลัพธ์ที่ดีในส่วนของ การรักษาอาการเจ็บป่วย นำมาใช้ได้ง่าย และมีความปลอดภัยต่อสุขภาพประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้อย่างแท้จริง

กระทรวงสาธารณสุข ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสมุนไพร ดังเห็นได้จาก แผนพัฒนาการสาธารณสุข ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔) โดยกำหนดแผนพัฒนาการสาธารณสุขไว้ในสองแผนงานหลัก คือ ในแผนงานสาธารณสุขมูลฐาน มีงานสมุนไพรกับการสาธารณสุขมูลฐานและแผนยาและชีววัตถุ มีงานวิจัยและพัฒนาด้านสมุนไพร เพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน นับได้ว่า เป็นความพยายามของกระทรวงสาธารณสุขในการพัฒนาสมุนไพรให้ครบวงจร (สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน, 2530)

นอกจากนี้กระทรวงสาธารณสุข ยังตระหนักถึงความสำคัญในการที่ประชาชนนำสมุนไพร มาใช้ในการดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพตนเอง ซึ่งมีอยู่ในชุมชนเกือบทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยนำภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทยมาใช้แก้ปัญหาความเจ็บป่วย จึงทำการคัดเลือกยาสมุนไพร เพื่อใช้ในการรักษาโรคและอาการต่างๆ ตามหลักสาธารณสุขมูลฐานจำนวน 61 ชนิด โดยมีเกณฑ์ ในการคัดเลือกเข้า 3 ด้าน คือ ด้านปรัชญาและแนวคิด ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้บรรจุยาสมุนไพรเหล่านี้เข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ประกอบด้วยยา

จากสมุนไพร 2 กลุ่ม คือ ยาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิมหรือยาแผนไทย และยาจากสมุนไพร ที่มีการพัฒนา โดยการท้าววิจัยด้านสรรพคุณ ความปลอดภัย ตลอดจนมีการพัฒนารูปแบบยาสมุนไพรที่นำมาใช้ (เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ , 2548 : 12-13)

จากวิสัยทัศน์ของ สำนักงานโครงการนวัตกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน (Institute for Primary Health Care Innovation) ที่ว่า “ประชาชนสามารถแสดงบทบาทในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อมและสังคมโดยรวมได้อย่างยั่งยืน ด้วยความ ตั้งใจ เต็มใจ มีจิตสำนึกที่ดีและมีศรัทธาในการพัฒนา” และจากธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ข้อ 53 (3) ระบุว่า “ให้ประชาชนมีสิทธิเลือกใช้และเข้าถึงการแพทย์ระบบต่างๆ อย่างเท่าเทียม เพื่อการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว” ทั้งนี้ จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชุมชน วัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ และศาสนา อีกทั้งนำไปสู่การพึ่งตนเองด้านสุขภาพ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ (พรบ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 หมวด 5 มาตรา 46(7)) หลังจากนั้น ยังมีมติของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 2 มติ 7 ที่ระบุว่า “จะพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ให้เป็นระบบบริการสุขภาพหลักของประเทศ คู่ขนานไปกับการแพทย์แผนปัจจุบัน” แต่ถึงกระนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ ก็ยังขาดความรู้ที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใน ส่วนของการใช้สมุนไพรรักษาโรค ตามหลักการที่ถูกต้องของการแพทย์แผนไทย อีกทั้งยังขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทย คอยให้คำปรึกษาแนะนำ โดยไม่จำเป็นต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากเกินไป

ผู้วิจัย จึงได้ทำการศึกษาวิจัย เพื่อมุ่งเน้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือตำรา และประสบการณ์ความรู้ของแพทย์แผนไทยผู้เชี่ยวชาญ ด้านการใช้สมุนไพรสาธารณสุขมูลฐานรักษาโรค ตามอาการเจ็บป่วยอันสืบเนื่องมาจากความผิดปกติของอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย โดยอาศัยหลัก ทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ที่กล่าวว่า คนเราเกิดมาในร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ โดยแต่ละบุคคลจะมีธาตุเด่น เป็นธาตุประจำตัว เรียกว่า ธาตุเจ้าเรือน ที่ถือเป็นธาตุกำเนิด ซึ่งก็อาจเปลี่ยนแปลงธาตุเด่นนั้นๆ ได้ในภายหลัง จึงทำให้การตรวจวินิจฉัยโรคโดยการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือน เป็นไปอย่างแม่นยำขึ้นในระดับหนึ่งเท่านั้น มีการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาสร้างฐานความรู้ ซึ่งเป็นแหล่งจัดเก็บรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้อง พัฒนาโปรแกรม ระบบฐานความรู้ด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคบนเว็บ ที่เป็นโปรแกรมสำหรับจัดเก็บ สืบค้น และเรียกใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอแนะถึงวิธีการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือน รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ ในการเลือกใช้สมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วยขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจใช้เครื่องมือนี้ เป็นช่องทางหนึ่งในการใช้สมุนไพรสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อดูแลสุขภาพตนเอง ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข โดยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัย ได้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย ไว้ดังนี้

1.2.1 เพื่อสร้างฐานความรู้บนเว็บ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือน และอาการเจ็บป่วยจำแนกตามอวัยวะของร่างกาย รวมทั้งสรรพคุณสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค

1.2.2 เพื่อสร้างโปรแกรมระบบฐานความรู้การด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพร บนเว็บไซต์ URL <http://www.cs3.ssru.ac.th/herbal>

1.2.3 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป เรียกใช้โปรแกรมเป็นเครื่องมือในการดูแลสุขภาพ

ตนเองขั้นพื้นฐาน ในการใช้สมุนไพรรักษาโรคอย่างได้ผลและปลอดภัย

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย ไว้ดังนี้

1.3.1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อการออกแบบเว็บไซต์ ระบบฐานความรู้ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรรักษาโรคด้วยสมุนไพรรักษาโรค อยู่ในระดับดี

1.3.2 ความพึงพอใจของผู้ใช้ระบบฐานความรู้ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรรักษาโรค อยู่ในระดับดี

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งขอบเขตการวิจัยออกได้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเวลาเอาไว้ ได้แก่ช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม 2554 ถึงเดือนมีนาคม 2555 รวมเป็นเวลา 10 เดือน

1.4.2 ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนหนึ่ง จากหนังสือตำรา และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะข้อมูลสมุนไพรรักษาโรคในงานสาธารณสุขมูลฐาน จากเว็บไซต์สถาบันการแพทย์แผนไทย (<http://ittm.dtam.moph.go.th>) และข้อมูลอีกส่วนหนึ่งได้มาจากความรู้ความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคของ นายกิตติพงษ์ ชูพกา แพทย์ประจำคลินิกนครหมอแผนไทย ท่าพระจันทร์ ตลอดจนได้รับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญอีก 3 ท่าน ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำสาขาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือ อาจารย์ บุญศรี เลิศวิริยจิตต์ อาจารย์ พีรดา จันทรวินบูลย์ และอาจารย์ นรินทร์ กากะทุม

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1.4.3.1 เนื้อหาด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ในส่วนข้อมูลสมุนไพรรักษาโรค จำกัดขอบเขตเฉพาะสมุนไพรรักษาโรคในงานสาธารณสุขมูลฐาน ที่ประกาศใช้โดยสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข

2) ในส่วนการวิเคราะห์อาการเจ็บป่วยแยกแหล่งที่มาเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 จากธาตุสมุฏฐาน ซึ่งถือเป็นสมุฏฐานหนึ่งจากห้าสมุฏฐาน (ที่ตั้งที่แรกเกิดของโรค) ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยเบื้องต้น โดยอ้างอิงแหล่งข้อมูลจากตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม โดย กองการประกอบโรคศิลป์ สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ส่วนที่ 2 จากการจำแนกกลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วย เป็น 8 กลุ่มโรคและอาการ คือ โรคกระเพาะอาหาร อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และแน่นจุกเสียด โรคท้องเดิน อาการท้องผูก อาการคลื่นไส้อาเจียน โรคพยาธิลำไส้ อาการปวดฟัน อาการเบื่ออาหาร โดยอ้างอิงแหล่งข้อมูลจาก สถาบันการแพทย์แผนไทย

1.4.3.2 เนื้อหาด้านการสร้างฐานความรู้ และโปรแกรมประยุกต์ใช้งาน

1) พัฒนาระบบฐานความรู้บนเว็บ โดยใช้ซอฟต์แวร์ฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์

MySQL

2) พัฒนาโปรแกรมประยุกต์ใช้งานบนเว็บ การวิเคราะห์สุขภาพตามธาตุเจ้าเรือน โดยใช้ โปรแกรมภาษา JSP

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน ใช้โปรแกรมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการดูแลสุขภาพตนเองขั้นพื้นฐานได้ ภายใต้ขอบเขตการใช้สมุนไพรสาธารณสุขมูลฐานในการรักษาโรค

1.5.2 เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกที่จะรักษาอาการเจ็บป่วยของตนเอง ด้วยศาสตร์ทางการแพทย์แผนไทยซึ่งอาจจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าการแพทย์แผนปัจจุบันในบางกรณี และมีค่าใช้จ่ายในการรักษาอาการเจ็บป่วยที่ถูกลงกว่า

1.5.3 เพื่อส่งเสริมงานด้านการเผยแพร่ข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพตนเองด้วยการใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน

1.5.4 เพื่อรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้วยศาสตร์ทางการแพทย์แผนไทยและการใช้สมุนไพรรักษาโรค

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1.6.1 ศึกษาความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบฐานความรู้บนเว็บ

1.6.2 ศึกษาความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการตรวจวินิจฉัยและรักษาโรค ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยเบื้องต้น

1.6.3 ศึกษาความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร และสรรพคุณสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค

1.6.4 จัดเตรียมตารางฐานข้อมูลภายใต้ระบบ ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel

1.6.5 จัดเตรียมพื้นที่เซิร์ฟเวอร์ เพื่อจัดเก็บข้อมูลในฐานความรู้ และรองรับการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์ใช้งานระบบฐานความรู้ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

1.6.6 สร้างฐานความรู้ และโอนข้อมูลที่เกี่ยวข้องเข้าสู่ตารางฐานข้อมูล ภายใต้ฐานความรู้
นั้น

1.6.7 ออกแบบและพัฒนาเว็บ ในส่วนหน้าโฮมเพจ และหน้าอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6.8 วิเคราะห์และออกแบบโปรแกรมประยุกต์ใช้งาน ในส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้ระบบงาน

1.6.9 พัฒนาโปรแกรมประยุกต์ใช้งาน ขึ้นติดตั้งบนพื้นที่เซิร์ฟเวอร์ที่เตรียมไว้

1.6.10 ทดสอบโปรแกรมและผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียกใช้ข้อมูลภายใต้ฐานความรู้ในเบื้องต้น พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดของโปรแกรม

1.6.11 ติดตั้งโปรแกรมบนเว็บไซต์ ให้ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในฐานความรู้ และให้ข้อเสนอแนะ

1.6.12 แก้ไขข้อผิดพลาดของข้อมูลและโปรแกรม ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการด้านการแพทย์แผนไทย

1.6.13 ประชาสัมพันธ์เว็บไซต์แก่บุคคลภายนอกให้ทดลองใช้โปรแกรม และตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการใช้โปรแกรมระบบงาน

1.6.14 นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุป พร้อมทั้งปรับปรุงโปรแกรมให้ใช้งานได้ตรงความต้องการของผู้ใช้มากขึ้น

1.6.15 วิจัย สรุปผลการวิจัย จัดทำเอกสารรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.7 คำสำคัญ

Knowledge-based System, Treatment, Herb, Thai Traditional Medicine

1.8 ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีผลโดยตรงต่อขอบเขต วิธีการและผลของการศึกษาวิจัย

1.8.1 การเลือกใช้สมุนไพรสาธารณสุขมูลฐาน ที่ผ่านการคัดเลือกเข้า โดยคณะกรรมการสาธารณสุขได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขนั้น เป็นการจำกัดจำนวนสมุนไพรที่นำมาใช้รักษาโรค ซึ่งมีข้อดี คือ สมุนไพรเหล่านี้ได้รับการรับรองแล้วว่ามีความปลอดภัย และได้ผลที่ดีในการรักษา แต่ก็ยังมีสมุนไพรอีกจำนวนมากที่หาใช้ได้ง่าย ปลอดภัยต่อสุขภาพ และมีงานวิจัยที่รองรับองค์ความรู้แล้วจำนวนไม่น้อย แต่ก็ยังไม่ได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ทำให้โปรแกรมระบบนี้ไม่สามารถเก็บข้อมูลสมุนไพรที่เพียงพอต่อการรองรับทุกอาการโรคได้

1.8.2 การตรวจวินิจฉัยและรักษาโรคตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยเบื้องต้น มีการใช้ที่ตั้งแรกเกิดของโรค ทั้งหมด 5 สมุนไพร คือ ธาตุสมุฏฐาน อุตุสมุฏฐาน อายุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน และประเทศสมุฏฐาน แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตไว้เพียง ธาตุสมุฏฐาน ที่ประกอบด้วย ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และ ธาตุไฟ รวมทั้งอายุสมุฏฐานเท่านั้น โดยละเว้นสมุฏฐานอื่นๆ ไว้ อีกทั้งยังวิเคราะห์อาการตามอวัยวะของร่างกายของแต่ละธาตุกำเนิดอีกด้วย ซึ่งธาตุนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้อีกเมื่อเวลาเปลี่ยนไป จึงอาจมีบางอาการเจ็บป่วย ที่อาจจะไม่ได้แสดงทางหน้าเว็บตามความต้องการของผู้ใช้ระบบ